

THE EDUCATIONAL POTENTIAL OF COMICS IN PRIMARY SCHOOL AGE

Ralitsa Koleva

Plovdiv University "Paisii Hilendarski", Bulgaria, ralitsa_jivkova@abv.bg

Abstract: This publication aims to promote the educational potential of comics. Its application, mainly to students of primary school age, will contribute to a positive attitude towards the learning process and easier learning of the curriculum. The comic captures the focal points of the main ideas, puts the necessary emphasis in the process of perception of images, events, phenomena and helps to focus a person's attention on the main thing. Therefore, in the process of learning and introducing new knowledge, it can be used as the most accurate and concise way to convey information.

The purpose of using comics in education is to turn it into a new educational tool with new properties and new impacts on learners. In this way, pictorial stories perform not only an entertaining function, but also a cognitive one. The opinion of teachers on the issue of integrating comics in the educational process was reflected in a survey conducted at the United School "Pencho Slaveykov". The study focused mainly on the inclusion of comic book techniques in literature lessons when teaching students with a mother tongue other than the official language.

The results of the survey showed that teachers have a positive attitude towards the use of comics for educational purposes, take into account the desire of students to view and read comics, and have preferences for certain methods and techniques when working with them. There was also an observation in a literature lesson with bilingual students from the third grade, in which an assignment was given to compile a comic based on a text from the curriculum and realized through group work. The use of this interactive task aroused interest and enthusiasm, led to the involvement of all students in the lesson, and to the development of skills for joint activities and positive relationships in the classroom.

From the research we can conclude that the didactic potential of comics as a form of information transfer and its impact on students' learning is a new, interesting and effective way of organizing learning, which is still ignored today.

Keywords: education, comics, visualization, training

ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА КОМИКСА В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Ралица Колева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, България, ralitsa_jivkova@abv.bg

Резюме: Настоящата публикация има за цел да популяризира образователните възможности на комикса. Приложението му предимно при учениците в начална училищна възраст ще допринесе за положителна нагласа към учебния процес и по-лесно усвояване на учебното съдържание. Комиксът улавя възловите точки на основните идеи, поставя необходимите акценти в процеса на възприятие на образи, събития, явления и помага да се фокусира вниманието на човек върху главното. Затова в процеса на обучение при въвеждането на нови знания той може да бъде използван като най-точен и кратък способ за предаване на информация.

Целта на използването на комикса в образованието е превръщането му в нов образователен инструмент с нови свойства и нови въздействия върху обучаемите. По този начин картинните разкази изпълняват не само развлекателна функция, а и познавателна. Мнението на учители по въпроса за интегрирането на комикса в образователния процес бе отразено чрез анкета, проведена в Обединено училище „Пенчо Славейков“. Проучването бе насочено предимно към включването на комикс техники в уроците по литература при обучение на ученици с майчин език, различен от официалния.

Резултатите от анкетата показаха, че учителите са с положителна нагласа към използването на комикса за целите на образованието, отчитат желанието на учениците за разглеждането и четенето на комикси, имат предпочитания към определени методи и похвати при работа с тях. Проведено бе и наблюдение в урок по литература с билингвални ученици от трети клас, в който бе дадено задание за съставяне на комикс по текст от учебното съдържание и реализирано чрез работа по групи. Използването на тази интерактивна задача пробуди интерес и ентузиазъм, доведе до ангажиране на всички ученици в урока, до развиване на умения за съвместна дейност и на положителни отношения в класната стая.

От направените проучвания можем да направим извод, че дидактическият потенциал на комикса като една от формите на предаване на информация и влиянието му върху учебната дейност на учениците е нов, интересен и ефективен способ на организация на учебната дейност, който днес все още се игнорира.

Ключови думи: образование, комикс, онагледяване, обучение

Комиксът е семиотично хомогенен текст, в който иконичните и вербални знаци са комбинирани и подредени в серия от графични панели и стрипове по даден сценарий, с цел определено комуникативно-естетическо послание (Стоянов, 2001). Според Хр. Кафтанджиев (1990) "...комиксът е класически пример за взаимнопроникващите се явления на двете най-могъщи лингвистични системи – вербалната и иконичната". Роева, Стоянов и Дяковска (2002) споделят за редица изследвания, които сочат, че естеството на комиксите съответства на все по-утвърждаващата се тенденция у нас за използване на ситуационните подходи в обучението. Те твърдят, че макар и малък, опитът показва, че посланията, отправени от комиксите към детското мислене позволява то да бъде развито и изследвано. Като съвкупност от две знакови системи – вербалната и иконичната, комиксите са естествен начин за развитие и изследване на мисленето, а тяхното използване като похват и в самия учебен процес, би улеснило възприемането на абстрактни знания от областта на науката.

Комиксът дава възможност от една страна да се използват картинните изображения като нагледна опора, а от друга страна, предизвиква учениците да се изразяват спонтанно, мотивирано от срещата си с познати и забавни персонажи. Като максимално синкретично изкуство, той е адресиран предимно към по – млада читателска аудитория, чиито очаквания са получаване на разказ с максимално стъгнена фабула, смята Антоанета Алипиева. Концентрирайки художествената условност, комиксът забавлява, подтиква към имитиране на герои и случки. Адаптацията на литературни произведения в комиксова обвивка е една от обичайните практики при създаване на жанра (Алипиева, 2015).

Положителните свойства на комикса - наличието на лесно разпознаваеми емоции, асоциативност с известни понятия, са причина за неговото успешно използване в учебната и научната литература. В Русия се продават учебни издания със заглавия: „Занимателна статистика“, „Занимателна математика“, „Електродинамика в комикси“, „Правна наука в комикси“, предназначени за подготовка на кандидат-студенти. В Корея съществува университет с множество факултети, които подготвят специалисти, създатели на комикси в различни сфери на изкуството, образованието и науката. Ежегодно се провеждат комикс фестивали. В Японския колежът по дизайн в Йокохама студентите изучават дисциплините си не само от учебници, а от учебни пособия, изработени в комиксов стил. Освен това те имат възможност да получат специализация по направленията „Манга“, „Аниме“, „Илюстриране на комикси и книги“ и др.

Днес децата възприемат света най- вече чрез ярки образи и кратки послания. Мисленето им вследствие развитието на електронните комуникационни средства, налага употребата на по-голямо количество визуални елементи. Ушински отбелязва, че колкото повече осезателни органи участват във възприемането на дадено впечатление, толкова по-трайно то се запечатва в паметта. Петрова и Макаренко (2017) са на мнение, че именно в качеството на тази нагледност могат да действат като визуално разработени помагала специално разработените образователни комикси. Според тях учениците са готови да се задълбочат в развитието на предложения сюжет на картините с интерес и това се дължи на факта, че според психолозите повечето съвременни деца са развили клип мислене. Следователно образователният материал, представен в комиксите, може да има добра степен на усвояване. Изобразителната и вербалната комуникация, които се съдържат в тях, с помощта на творческото детско въображение са надежден фактор за овладяване на словото и за точната му употреба в различни речевни ситуации.

Ася Асенова поддържа идеята за приложението на комиксите в обучението, която се основава на концепцията за създаване на трайна ангажираност и мотивация на обучаемите към учебното съдържание и учебния процес като цяло. Тя смята, че „използването на наративна форма като комиксите може да насърчи интереса на учениците към учебното съдържание и да им помогне да си припомнят какво са научили, както и да предоставят средство за насърчаване на дискусия в учебните часове“ (Асенова, 2020).

Радка Василева (2020) описва два големи проекта в областта на прилагането на комикси в образованието: Comic Book Projekt (CBP) /реализирана през 2009 г. в Imperial Valley, Калифорния инициатива за грамотност/ и Малтийска история /проведен през 2017 г. в Малта с ученици, които изучават история/. Първият проект е осъществен с мотивационни цели, които трябва да върнат и задържат децата в училище. Василева отбелязва, че създателите на проекта се надяват, давайки възможност на учениците да станат създатели на съдържание, а не само информационни приемници, да ги мотивират за постигане на още по-високи обучителни цели. Учителите, работили по програмата, споделят, че много от техните ученици са определили програмата като интересна и вълнуваща и са продължили да създават свои комикс книги по

образователно съдържание. Според тях проектът е направил ученето забавно, но по-значимото е, че е разработил начин за деца по целия свят да изразят себе си чрез изкуство, нещо, което те не могат да направят толкова успешно и удовлетворяващо с думи. Във втория проект учениците не са автори, а ползватели на образователни комикси, които са специално и професионално конструирани от Joe Mallia. Паралелно с разгръщането на проекта, се провежда експеримент, който доказва, че „комиксът е предпочитан метод за обучение, тъй като разказва история в постоянно темпо от картини“, читателите виждат какво си говорят героите, което им помага „да помнят и разбират повече, отколкото просто като разглеждат снимки, които описват образите, но не разказват история.“

У нас все още стоят открити въпросите относно възприемането на комиксите от деца, учители, родители. Какъв е дидактическият им потенциал и какви са бъдещите перспективи в сферата на образованието? Ще има ли полза от прилагането на комикси в образованието и при какви условия комиксът е способен да направи духовния живот на детето по – съдържателен, а процесът на обучение – по-привлекателен и ефективен? Отговорът на тези въпроси потърсихме допитвайки се до учители и наблюдавайки ученици при работата им с комикси в образователна среда.

За целите на педагогическото проучване беше съставена анкета, при която въпросите, отговорите и тяхната последователност бяха дадени предварително. Анкетата беше писмена и анонимна, а анкетните карти се попълваха в присъствието на изследователя, като бяха обяснени мотивите за провеждане на това анкетиране. В анкетирането взеха участие 26 учители от ОБУ „Пенчо Славейков“, гр. Пловдив. От тях 100% бяха на възраст над 25 години. По пол бяха 23 жени и 3 мъже.

Таблица1: Обобщени резултати от анкетирането на учители от начална училищна степен

Въпрос	Отговори	%
Кое е вашето определение за комикс?	а) разказ в картини;	34,62%
	б) картини, разказващи история, с равноправното участие на словото и илюстрацията;	57,69%
	в) единство на повествованието и визуално действие.	7,69%
Учениците обичат ли да разглеждат и четат комикси?	а) да;	65,38%
	б) понякога;	34,62%
	в) не	0%
Кои художествени текстове могат да бъдат представени със средствата на комикса в учебниците по литература? Можете да изберете неограничен брой отговори!	а) приказки;	84,62%
	б) басни;	65,38%
	в) разкази;	42,31%
	г) стихотворения;	3,85%
	д) митове;	30,77%
Какви методи и похвати прилагате при работата си с комикс в часа по литература? Можете да изберете неограничен брой отговори!	е) посочете други - легенди	3,85%
	а) рисунка на комикс с дописване на репликите;	65,38%
	б) изписани реплики, без да е изобразен героят, с цел отгатване на персонажите;	19,23%
	в) подреждане на комикс рисунки в сюжетната им последователност;	65,38%
	г) оцветяване на комикс рисунки;	80,77%
	д) въвеждане на комикс герой от друг сюжет;	7,70%
	е) съчиняване на диалог между комикс герои от различни сюжети;	19,23%
	ж) изработване на комикс по популярен сюжет;	
	з) откриване на логически и фактологически грешки в комикс рисунка/повествование;	11,54%
	и) драматизация на комикс сюжет;	3,85%
й) запишете свои предложения -	34,62%	
При кои групи ученици работата с комикс в урока по литература ще бъде най-ефективна? Защо?		0%
	а) при ученици със СОП;	57,69%
	б) при билингвални ученици;	84,62%
	в) при ученици със слаб успех;	73,08%
	г) при ученици със силен успех;	26,92%
д) други – посочете и обяснете	0%	

Чрез анкетата учителите показват доколко са запознати с прилагането на комикса в обучението по литература при ученици в начална училищна възраст. Резултатите показват, че повече от половината от

учителите/57,69%/ определят комикса като картини, разказващи история, с равноправното участие на словото и илюстрацията. За 34,62% от тях комиксът е разказ в картини, а 7,69% го считат за единство на повествованието и визуално действие.

На втория въпрос, отнасящ се до желанието на учениците да разглеждат и четат комикси, се оказва, че най-голям е процентът (65,38) на положителните отговори, 34,62% смятат, че учениците понякога са склонни да четат и разглеждат комикси. Нито един от тях не е дал отрицателен отговор, което показва, че комиксът притежава потенциала да бъде използван за целите на образованието и включен в учебните часове.

На третия въпрос, в който се посочват различни художествени текстове, които могат да се пресъздадат със средствата на комикса в учебниците по литература, учителите са посочили различни отговори. С най-висок процент са приказките - 84,62%. 65,38% от учителите смятат, че басните са подходящи текстове, които могат да бъдат представени чрез комикси, за 42, 31% това е разказът, а 30,77% предлагат митовете. За 3,8% от анкетираните /един от отговорите/ стихотворенията могат да бъдат представени със средствата на комикса. Същ е и процентът за посочени други /легенди/.

На следващия въпрос от анкетата, който е свързан с методите и похватите, които учителите използват при работата си с комикс, отговорите са разпределени по следния начин: 80,77% са оцветяване на комикс рисунки, 65,38% са за рисунка на комикс с дописване на репликите и също толкова за подреждане на комикс рисунки в сюжетната им последователност, 34,62% - драматизация на комикс сюжет, 19,23% са за съчиняване на диалог между комикс герои от различни сюжети и също толкова за отговорите за изписани реплики, без да е изобразен героят, с цел отгатване на персонажите, 11,54% са отговорите за изработване на комикс по популярен сюжет, 7,70% - въвеждане на комикс герой от друг сюжет и 3,85% - откриване на логически и фактологически грешки в комикс рисунка/повествование.

Резултатите по петия въпрос показват, че 84,62% от анкетираните смятат, че работата с комикс в урока по литература ще бъде най-ефективна с билингвални ученици, а 73, 08% са отговорите, които посочват ученици със слаб успех. 57,69% считат, че работата с комикси ще бъде най-ефективна при учениците със СОП, а 26,92% смятат, че тя ще бъде такава при учениците със силен успех.

Проведената анкета показва, че учителите имат нужната информация за работа с комикси в часовете по литература, но са необходими още разяснения и адаптиране за постигане на достъпност при прилагането им, за да могат комикс средствата да се превърнат в желана от учителите-новатори форма на организация на учебната работа, която в съчетание с традиционната обучение да даде възможност за реализирането на разнообразни дидактически и възпитателни задачи.

Изводи

1. Повечето от учителите смятат, че учениците обичат да разглеждат и четат комикси, от което можем да заключим, че използването им в часовете по литература би допринесло за положително въздействие и мотивация за по-активно участие в учебния процес от страна на обучаемите.
2. Учителите са с положителна нагласа спрямо използването на комикси в часовете по литература и са склонни да използват различни методи и похвати при работата си с тях.
3. Голяма част от учителите са на мнение, че работата с комикс в урока по литература ще бъде най-ефективна при билингвални ученици.

Трябва да се обърне внимание на необходимостта от разгръщане на дидактическия потенциал на комикса като форма на работа с литературното произведение, тъй като в процеса на неговото създаване се развиват творческите и аналитичните способности на учениците. Научавайки се да рисува/апликира/ комикси детето не остава равнодушен читател, а ще се стреми да осмисли прочетеното, да забележи главното, развивайки в същото време своето въображение и усъвършенствайки уменията си да анализира и синтезира. Петър Станимиров (2017) предлага десет стъпки, които да ръководят начинаещите млади художници. Книгата представлява интересно четиво за всеки любител на комикси.

Интегрирането на комикса в литературното обучение беше апробирано в урок по създаване на комикс по текст от читанката в час по литература в трети клас, който беше представен пред учители по участие в Национална програма на МОН за представяне на добри практики „Иновации в действие”. Подготовката за часа включваше предварително отпечатване на принтер изображенията на героите от учителя. Децата трябваше да ги оцветят, изрежат и залепят на големи картони, които играеха ролята на комикс панели. Учениците работеха по групи. Всяка група имаше задача да подреди героите в един епизод и да изпише репликите им в обособените за текст балончета.

Чрез създаването на комикс беше организирано и проектно базирано обучение, което позволи ефективно да се работи за повишаване на уменията за самостоятелна работа и работа в екип, формиране на комуникативните компетентности в общуването и сътрудничество, уменията да се работи с различни източници на информация. Една от задачите беше учениците да направят сценарий по литературното

произведение под формата на комикс. На учениците беше разяснено как да използват и разбират визуалните средства за общуване – мимики, жестове, език на тялото, разграничаване на местата на действие, подробности от декора, които са от значение за разбиране на смисъла. Целта беше да се научат въз основа на прочетения текст да разберат общото съдържание на текста, при което езиковият дефицит се компенсира от неезиковата информация. Базирайки се на картинките, учениците направиха портрет на героите – характерни елементи, жестове, мимики. Наблегна се на невербалната комуникация. Макар и определен като допълващ, текстът в “балончета” е неотделима, равностойна част от комикса, характеризиращ се със своята краткост и опростеност и лесна достъпност. Текстът се възприе емоционално от учениците, които проявиха и ярко изразено отношение към героите.

Постигнати бяха следните резултати: интерес към четенето; интерес към учебния процес; обогатявани на речниковия запас; повишаване мотивацията за работа на учениците; положителна атмосфера в часовете.

За учениците в началните класове и за тези, при които липсват стабилни умения за устно изразяване, чрез комиксите се избягва проблем при съчиняване на ситуации, случки, изречения. Ръководени от картинките, учениците мобилизират цялото си внимание към търсене на изразни средства и тяхната правилна употреба. В началния етап на обучението онагледяването има многофункционално значение. Зрителният образ подпомага оперативната памет на учениците, като се явява силен аргумент за творческа дейност. Комиксите имат взаимносвързващ характер на изображението и изказването на героя, изразено чрез кратък текст. Съдържателните особености и визуалният образ на комиковите изображения благоприятстват подобряването на възприемателните способности на децата и тяхната активност. Това прави удачно използването им за провокиране на детското мислене, тъй като в тях са закодирани сюжети и представи, които показват зависимости и отношения, както и възможности за по-сложни мисловни операции, каквито са обобщаването и класифицирането.

Комиксът като младо изкуство трябва да се изучава, а не да се отрича. В чуждоезиковото обучение той има преимущество пред традиционните учебни средства. Картичните речници са лесни за възприемане и много удобни за приложение, особено сред по – младото поколение. Комиксът прониква в учебниците за начално образование и въпреки че все още е слабо застъпен, пътят му е прокаран. Неговият дидактическият потенциал е недооценен и не се използва в сферата на образованието толкова активно, както се прави в Япония и САЩ. Важно е да помним, че съвременната култура е преди всичко визуална и педагозите трябва да се съобразят с това. Използването на комикси не ограничава, а обогатява педагогическия инструментариум на учителя. Те могат да заинтригуват даже тези, които съвсем не обичат да четат.

Тепърва предстоят по-задълбочени изследвания относно образователния принос на комикса в литературното обучение, поради което искам да изкажа благодарности към учителите от ОБУ „Пенчо Славейков“, гр. Пловдив за оказаното съдействие и отзивчивост. Благодаря и на проф. д.п.н. Маргарита Терзиева за насоките, които ми дава като мой научен ръководител, както и за това, че ме подкрепи и мотивира да участвам в това начинание.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- Алипиева, А. (2015). Комиксът – начало на българското му критическо осмисляне? *Език и литература*, 3-4, 182-184
- Асенова, А. (2020). Приложение на съвременни образователни технологии в професионалната подготовка на учители по биология. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- Василева, Р. (2020). Арт анимация в образованието. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- Кафтанджиев, Хр. (1990). Комиксът на границата между иконичността и вербалността. *Изкуство*, 4, 26-33
- Петрова, А. С., & Макаренко, Т. А. (2017). Комикс как средство обучения. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*, 32, 119–121, URL: <http://e-koncept.ru/2017/771035.htm>
- Роева, Д., Стоянов, С., & Дяковска, С. (2002). Комиксите като похват за изграждане на някои основни понятия и идеи от астрономията в курса по Природознание за 4 клас. *Научни трудове, Русе: РУ“А. Кънчев“*, 39(10), 106-110
- Станимиров, П. (2017). Комикс – първите десет стъпки. София: Кибиа
- Стоянов, С. (2001). Комиксите за деца и юноши – същност и класификация. *Художественият свят на българската литература за деца и юноши*, Русе: Лени Ан
- Терзиева, М. (2018). Кинообразование и литературно обучение. Бургас: Либра Скорп